

65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Ярошевської Тамари Василівни
«ОХОРОНА ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право (081 – Право)

Ступінь актуальності обраної теми. Інтелектуальна власність є важливою детермінантою економічного та культурного поступу сучасного суспільства. Результати інтелектуальної діяльності у різноманітних сферах, будучи нематеріальними за своєю природою, становлять основу для повноцінного існування та розвитку як самої людини, так і суспільства загалом. Особливого значення для ефективного функціонування національної економіки, її інноваційного розвитку в сучасних умовах набувають результати науково-технічної творчості, художнього конструювання та засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, які з позиції системи права інтелектуальної власності належать до об'єктів промислової власності. Попри певну свою умовність, сам термін «промислова власність», будучи закріпленим у Паризькій конвенції про охорону промислової власності 1883 р., яка й донині залишається одним із наріжних каменів сучасної системи міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності, широко використовується як на рівні окремих національних правових систем, так і в міжнародних документах.

В сучасному світі немає жодної економічно розвинутої країни, де би не функціонувала ефективна система правової охорони промислової власності.

Тому цілком закономірно, що формування законодавства України у сфері охорони промислової власності розпочалося із перших років незалежності нашої держави. Зрозуміло, що реалії сьогодення обумовлюють необхідність у напрацюванні якісно нових підходів до вирішення багатьох питань у цій сфері, урахування положень міжнародних договорів, в яких бере участь Україна. Також обраний Україною шлях інтеграції в ЄС потребує максимального наближення національного законодавства до права країн-членів ЄС. Актуальність розв'язання цього питання очевидна, оскільки це дозволить визначити конкретні заходи, які сприятимуть вступу України до ЄС. Крім того, процес системного оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства теж вимагає вирішення низки концептуальних питань, у тому числі і щодо правової охорони об'єктів промислової власності.

Все означене вище робить необхідним проведення ґрунтовних наукових розвідок у цьому напрямі, покликаних створити теоретичну основу для подальшого розвитку законодавства України у сфері промислової власності. У цьому аспекті слід зазначити, що проблематика права інтелектуальної власності та його окремих інститутів перебувала і перебуває у фокусі наукових досліджень вітчизняних вчених-юристів, насамперед, – представників цивілістичної науки. За останні роки було підготовлено чимало фундаментальних робіт, у першу чергу докторських дисертацій, присвячених загально-теоретичним та методологічним засадам права інтелектуальної власності. З іншого боку, проведено значну кількість дисертаційних досліджень кандидатського рівня, які стосувалися окремих об'єктів промислової власності – винаходів, промислових зразків, комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок та ін. Водночас, розуміння права промислової власності, з одного боку, як категорії і, з іншого боку, як цілісного структурного утворення в межах системи права інтелектуальної власності, актуалізує затребуваність у проведенні наукових досліджень, які би охоплювали не окремо взятий об'єкт права промислової власності, а весь цей інститут загалом. І в цьому відношенні варто відзначити, що дисертація Т. В. Ярошевської є науковим дослідженням

докторського рівня, де, по суті, вперше у вітчизняній науці цивільного права зустрічаємо саме таку постановку проблеми.

Рецензована дисертаційна робота є самостійною завершеною науковою працею, у якій авторці вдалося розробити та сформулювати низку нових наукових положень та висновків, що відповідають критеріям наукової новизни і в сукупності вирішують виявлену конкретну наукову проблему.

Сформульовані дисертанткою наукові положення, висновки і рекомендації вказують на досягнення поставлених мети та завдань наукового дослідження.

За предметом дослідження обрана тема відповідає проблематиці дисертаційних досліджень зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота має ґрунтовну теоретичну базу, підкріплену дослідженням практичних аспектів набуття, здійснення та захисту прав на об'єкти промислової власності.

Досягненню наукової об'єктивності результатів дослідження в дисертації слугувало використання Т. В. Ярошевською сукупності загальнонаукових і спеціально-правових методів наукового пізнання. Зокрема, авторкою вдало застосовано діалектичний, формально-догматичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, історичний, формально-юридичний, системно-логічний методи дослідження, метод комплексного та системного аналізу та інші наукові методи дослідження правових явищ. Зроблені у результаті аналізу пропозиції та висновки базуються на вимогах формальної логіки з урахуванням обґрунтованості, визначеності та послідовності.

Цілком обґрунтованою та логічною виглядає структура дослідження. Дисертація містить анотацію, зміст, перелік умовних позначень, основну частину, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи становить 506 сторінок. Основна частина роботи має обсяг 385 сторінок й містить вступ, п'ять розділів, кожен з яких поділено на відповідну кількість

підрозділів, висновки. Список використаних джерел складається з 530 найменувань та охоплює 57 сторінок.

У вступі авторка обґрунтувала актуальність теми дисертаційного дослідження, його науково-теоретичну базу, зв'язок роботи з науковими планами та програмами, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження. В узагальненому вигляді лаконічно викладені основні наукові положення і результати, отримані в процесі дослідження, їх практичне значення, особистий внесок здобувача, апробація результатів дисертації, а також відомості про публікації автора за темою дисертації та про структуру роботи.

Перший розділ «Загальна характеристика інституту права промислової власності» складається із трьох підрозділів, у яких дисертантка методологічно правильно визначила проблематику дослідження та встановила її чинники, проаналізувала законодавство України у сфері промислової власності, визначила джерела права промислової власності, дослідила поняття об'єктів права промислової власності. Дисертантка цілком вірно акцентує увагу на тому, що розв'язання проблемних питань з правової охорони промислової власності в Україні вбачається у: встановленні відповідності положень чинного національного законодавства міжнародним договорам та праву країн-членів ЄС; удосконаленні нормативно-правової бази та створенні дієвих механізмів охорони прав на об'єкти промислової власності, включаючи організаційне й фінансове забезпечення дослідницьких і наукових розробок; відповідній стратегії державної економіко-правової інноваційної політики для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних робіт, товарів, послуг і ефективності охорони інтересів творців об'єктів права та законних правоволодільців; конкретних пропозиціях і рекомендаціях щодо вдосконалення законодавства України у сфері промислової власності.

Слушною є пропозиція здобувачки щодо доцільності розмежування на законодавчому рівні визначень понять «винахід» і «корисна модель» (стор. 67).

Варто визнати правильним сформульоване дисертанткою розуміння комерційного найменування як позначення, яке ідентифікує юридичну особу, що здійснює виробництво та (або) реалізацію товарів чи надання послуг (стор. 92).

Другий розділ «Охорона суб'єктивних прав на об'єкти промислової власності», який включає два підрозділи, присвячений дослідженню кола суб'єктів та змісту прав на об'єкти промислової власності. Варто позитивно оцінити запропонований Т. В. Ярошевською варіант врегулювання відносин між сторонами у договірному порядку щодо розподілу майнових прав на об'єкт промислової власності, створений на замовлення у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за бюджетні кошти. Здійснюючи правовий аналіз і комплексне дослідження національних правових норм, які регулюють зміст суб'єктивного права на використання об'єктів промислової власності, у роботі доведено доцільність посилення рівня охорони особистих немайнових прав творців на об'єкти промислової власності. Авторка робить висновок, що визнання суспільством особистих немайнових прав творця на створений об'єкт промислової власності буде стимулювати творчу діяльність людини та більшою мірою заохочувати до впровадження цього об'єкта права (стор. 170).

Третій розділ «Аналіз міжнародного досвіду з охорони прав на об'єкти промислової власності» складається із трьох підрозділів, у яких дисертантка проаналізувала законодавство ЄС у сфері промислової власності, відповідне позитивне право інших країн світу (США, КНР, Японії, Республіки Білорусь тощо) та визначила проблемні питання правової охорони окремих об'єктів права промислової власності в Україні. У роботі дослідниця звертає увагу на те, що в ЄС дещо по-іншому визначено коло об'єктів, зовнішні ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок. На відміну від європейського законодавства, в Україні зберігається вилучення з охорони промислових зразків, що належать до об'єктів нестійкої форми, зокрема і до тих, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками

формоутворювальних виробів. Авторка доводить доцільність розширення об'єктів охорони промислового зразка, зокрема, шляхом охорони об'єктів нестійкої форми, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворювальних виробів. Особливо варто відзначити пропозицію дисертантки щодо узгодження положень між ЦК України та Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» щодо строку чинності виключних майнових прав на промисловий зразок (стор. 237–238). Адже із запровадженням у профільний закон правової охорони незареєстрованих промислових зразків і закріпленням для них спеціального строку чинності прав це має бути відповідним чином відображено у ст. 465 Цивільного кодексу України.

В результаті порівняльного аналізу законодавства України у сфері охорони торговельних марок та відповідного законодавства ЄС, дослідниця робить висновок, що в цілому національне законодавство відповідає європейському законодавству. Проте є окремі недоліки чинного національного законодавства у даній сфері та його недосконалість, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвих механізмів для врегулювання проблемних питань у цій сфері.

Четвертий розділ «Використання об'єктів права промислової власності у сфері трансферу технологій» складається із трьох підрозділів, у яких дисертантка проаналізувала чинне національне законодавство у сфері трансферу технологій та відповідне законодавство окремих іноземних країн (США, КНР, Японії, Німеччини, Франції, Великої Британії, Португалії, Японії, Канади, Італії, Республіки Білорусь тощо). Цікавими у цьому відношенні є пропозиції здобувачки щодо доцільності створення спеціальних Центрив трансферу технологій на підприємствах, у наукових установах, в організаціях, у закладах вищої освіти, що створюють та/або використовують технології та/або їх складові і яким передаються або належать майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій. (стор. 308–309).

П'ятий розділ «Приведення правового регулювання промислової власності України у відповідність до міжнародних договорів та законодавства ЄС» складається із трьох підрозділів, у яких проаналізовано міжнародно-правові механізми охорони промислової власності, досліджено інтеграційні процеси в ЄС у сфері охорони об'єктів права промислової власності, визначено шляхи вдосконалення законодавства України у цій сфері до європейських норм. Авторка дослідила проблемні питання приведення інституту промислової власності України у відповідність до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що забезпечить його наближення до законодавства ЄС. У дисертаційній роботі досить ґрунтовно проаналізовано підходи до правової охорони окремих об'єктів промислової власності як на європейському, так і на національному рівнях. Зроблено висновок про те, що наразі для України є проблемним питанням врегулювання сфери охорони прав на географічні зазначення. На підставі цього у дисертаційному дослідженні удосконалено механізм врегулювання в Україні сфери охорони прав на географічні зазначення продукції та захисту їх найменувань в єдиному просторі ЄС, який дозволить активно просувати національні географічні зазначення для споживачів у країнах-членах ЄС, обґрунтовуючи унікальність споживчих властивостей та особливість виробництва даного об'єкта права (стор. 372–373).

У результаті дослідження дисертантка сформулювала низку теоретично обґрунтованих пропозицій до національного законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, впровадження яких забезпечить його подальше удосконалення.

Висновки авторки за змістом та формою викладу відповідають завданням дослідження й підтверджені власними міркуваннями та прикладами, наведеними у відповідних підрозділах роботи. Отже, можна констатувати наявність у роботі чіткого логічного зв'язку між кожним завданням, відповідним підрозділом і висновком, який впливає зі змісту підрозділу. До того ж висновки в роботі належно кореспондуються із пунктами наукової новизни дисертаційного дослідження.

Достовірність і новизна наукових положень. Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням значної теоретичної та нормативної бази дослідження, про що свідчить список використаних джерел (530 найменувань). Здобувачкою опрацьовано великий масив наукових праць вітчизняних і іноземних вчених, актів національного законодавства України та інших держав, міжнародно-правових актів, які регулюють відносини у сфері охорони права промислової власності.

Новизна одержаних наукових результатів виявляється у розробці низки наукових положень, запропонованих уперше, тих, що авторка удосконалила, та таких, що набули подальшого розвитку. Безсумнівним авторським здобутком, що має наукову новизну на рівні розробки вперше, слід назвати запропонований дисертанткою механізм здійснення майнових прав на об'єкт, створений у процесі виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт за бюджетні кошти; авторське визначення поняття «корисна модель» та «трансфер технологій»; доповнення законодавства України: 1) у сфері охорони прав на торговельні марки щодо того, що не можуть одержати правову охорону позначення, які зображують або імітують релігійні чи інші символи, що мають високе символічне значення; 2) у сфері трансферу технологій положення про обов'язкову реалізацію трансферу технологій та/або їх складових, створених або придбаних за бюджетні кошти протягом трьох років після їх створення (придбання).

На рівні удосконалення слід назвати: визначення понять «винахід», «промисловий зразок»; положення про введення в законодавство України у сфері охорони прав на промисловий зразок додаткової умови щодо визнання свідцтва недійсним у судовому порядку, розширення об'єктів охорони, зокрема, внаслідок охорони об'єктів нестійкої форми, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворювальних виробів, узгодження положень ЦК України зі спеціальним законодавством щодо поділу промислових зразків на два правових режими та, у зв'язку з цим, щодо строку чинності майнових прав на зареєстрований та незареєстрований

промисловий зразок; механізми правової охорони географічних зазначень та захисту їх найменувань та трансферу технологій та/або її складових.

Очевидним здобутком, який стосується усієї дисертаційної роботи і засвідчує її значимість для подальшого реформування національного законодавства України, є ґрунтовне опрацювання закордонного досвіду охорони промислової власності, оцінкою перспектив його використання в Україні із визначенням переваг і недоліків світових систем у цій сфері та формулюванням конкретних пропозицій до законодавства України.

Керуючись викладеним можна констатувати, що винесені на захист наукові положення у своїй переважній більшості є достовірними та обґрунтованими і мають належний рівень наукової новизни.

Повнота викладу положень і висновків дисертації в опублікованих працях. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, достатньо повно викладені в опублікованих дисертанткою наукових працях. Основні теоретичні висновки й практичні рекомендації, що містяться у дисертації, викладено у 50 наукових працях, з яких 2 одноосібні монографії, розділ у колективній монографії, 25 наукових статей, серед яких 20 статей опубліковано у вітчизняних фахових виданнях (з них 8 статей у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз), 5 статей опубліковані у закордонних виданнях з юридичного напрямку, 22 наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. У розділах основної частини та у списку використаних джерел наявні посилання на власні праці здобувачки.

Результати дисертаційного дослідження Т. В. Ярошевської належним чином апробовані, про що свідчать, зокрема, відомості про участь здобувачки у науково-практичних конференціях та семінарах, у тім числі міжнародних.

Матеріали монографій, наукових статей із достатньою повнотою відображають отримані результати та відповідають змісту дисертації, обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають встановленим вимогам.

Практична і теоретична значущість результатів дисертаційного дослідження. У роботі Т. В. Ярошевської сформульовано важливі для науки

цивільного права теоретичні висновки й практичні рекомендації. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у науково-дослідній сфері, виступаючи підґрунтям для подальших досліджень і вирішення теоретико-правових питань, пов'язаних з удосконаленням цивільно-правового забезпечення охорони промислової власності. У правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування нормативно-правових актів, якими врегульовано механізм забезпечення права на об'єкти промислової власності. Також одержані результати будуть корисними у правотворчій діяльності – під час внесення змін і доповнень до чинного ЦК України та спеціальних законів у сфері промислової власності з метою впровадження європейських норм та імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Їх доцільно використовувати і в освітньому процесі при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право України», «Інтелектуальна власність», «Господарське право», «Міжнародне приватне право», «Цивільне право зарубіжних країн», відповідних спецкурсів за профілем роботи, а також при підготовці підручників, навчальних посібників та інших навчально-методичних видань із зазначених дисциплін. Про теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження свідчать подані у додатках довідки про їх впровадження.

Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату. Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. У цілому дисертації властива повнота, системність подання та логічність викладення матеріалу. Авторський стиль відповідає вимогам науковості, мова дисертації коректна та зрозуміла. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження містить посилання на згадані авторкою у тексті джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, дотримано положення законодавства про авторські права, надано повну та достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методи дослідження.

Вказане дозволяє зробити висновок про дотримання дисертанткою вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Т. В. Ярошевської «Охорона прав промислової власності: приватно-правовий аспект», слід зазначити, що певні її положення є спірними, слугують приводом для дискусії та потребують додаткової аргументації авторкою під час публічного захисту:

1. Щодо кола об'єктів промислової власності здобувачка, покликаючись на положення Паризької конвенції про охорону промислової власності, відносить до них винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування та географічні зазначення (стор. 45–46). Але в даному випадку варто було би звернути увагу на те, що сама Паризька конвенція приймалася ще у 1883 р. і зараз діє у редакції 1979 р. Відтоді з'явилися деякі нові об'єкти правової охорони, які теж доцільно відносити до сфери промислової власності. Наприклад, в законодавстві України та багатьох інших країн самостійними об'єктами права інтелектуальної власності є компонування напівпровідникових виробів, які теж прийнято відносити до сфери промислової власності. У цьому відношенні здобувачці варто було би додатково пояснити свою позицію щодо обмеження кола об'єктів промислової власності саме вищезазначеними об'єктами.

2. Характеризуючи еволюцію становлення законодавства України про промислову власність у п. 1.2. Роботи, здобувачка завершує свій аналіз прийняттям у 2003 р. Цивільного кодексу України. Звісно, що Цивільний кодекс України як основний кодифікований акт у сфері приватного права є важливим джерелом правового регулювання у досліджуваній сфері. Але і після його прийняття законодавство про промислову власність продовжувало розвиватися. У будь-якому разі не можна залишити поза увагою останню масштабну новелізацію законодавства України у сфері промислової власності, що відбулася упродовж 2019–2020 рр.

3. На стор. 57–58 Роботи авторка структурує законодавство у сфері промислової власності, виокремлюючи такі його види: міжнародний, національний, договірний, судовий прецедент, правовий звичай. З цього приводу потрібно зазначити, що хоча договору, судовому прецеденту, правовому звичаю і властива регулятивна функція, проте це не дає підстав для віднесення їх до категорії «законодавство». Відтак, у даному випадку мова мала би йти, швидше, про систему джерел права промислової власності, а не лише про законодавство.

4. Дискусійною є пропозиція здобувачки щодо доцільності прийняття в Україні окремого Кодексу про інтелектуальну власність. Зараз в Україні, як і в багатьох інших країнах, сприйнята модель часткової кодифікації законодавства про інтелектуальну власність, що передбачає закріплення найбільш важливих, базових положень даного інституту у Цивільному кодексі України і їх розвиток та конкретизацію на рівні спеціальних законів. Така модель законодавчого регулювання видається оптимальною і достатніх підстав для відмови від неї поки що не вбачається. У низці країн світу хоч існують окремі кодифіковані акти у даній сфері, проте у переважній більшості випадків йдеться, власне, про кодекси промислової власності. Проте у будь-якому разі питання про кодифікацію законодавства у сфері інтелектуальної власності вимагає більш серйозного і виваженого теоретичного обґрунтування.

5. У роботі сформульовано авторські дефініції понять «винахід», «корисна модель» і «промисловий зразок» (стор. 68–70, 79), що в цілому потрібно оцінити позитивно. Водночас, простежується певна непослідовність здобувачки у цьому питанні, оскільки у запропонованих нею визначеннях винаходу і корисної моделі відображено умови їх патентоздатності, тоді як у дефініції промислового зразка критерії охороноздатності відсутні. Принаймні такий підхід потребує додаткового пояснення під час публічного захисту.

6. У роботі відстоюється позиція, що суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку мають визначатися лише суб'єкти, які здійснюють підприємницьку діяльність (стор. 85). З одного боку, така точка

зору відповідає сутності торговельної марки як позначення, призначеного для індивідуалізації товарів, робіт і послуг. Проте, по-перше, постає питання про набуття прав на торговельні марки юридичними особами, які не здійснюють підприємницької діяльності. По-друге, потребує додаткового пояснення, як вищенаведена позиція узгоджуватиметься із положеннями міжнародних договорів, в яких бере участь Україна (ст. 3(7) Договору про закони щодо товарних знаків (TLT) 1994 р., ст. 3(4) Сінгапурського договору про право товарних знаків 2006 р.).

7. На стор. 219–220 Роботи здобувачка намагається довести нетотожність понять «загальновідомий знак» і «добре відомий знак». Думається, що в даному випадку йдеться про особливості перекладу термінології Паризької конвенції на українську мову. Варто звернути увагу на те, що хоча у розміщеному на вебсайті Всесвітньої організації інтелектуальної власності офіційному тексті Паризької конвенції російською мовою йдеться про «общеизвестный товарный знак», в офіційному тексті цієї ж конвенції англійською мовою вжито термін «well-known mark» (в перекладі на українську – добре відомий знак).

8. Дисертанткою запропоновано доповнити ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» положенням про те, що не можуть одержати правову охорону позначення, заявка на які була подана недобросовісним заявником. З одного боку, чинна Директива (СЄ) 2015/2436 Європейського Парламенту і Ради від 16 грудня 2015 р. про наближення законодавства держав-членів, що стосується торговельних марок, у ст. 4 передбачає, що будь-яка держава-член може передбачити, що торговельна марка, заявку про реєстрацію якої було подано заявником недобросовісно, не підлягає реєстрації. Проте у зв'язку із зазначеним вище цікаво було би почути думку здобувачки щодо того, в який спосіб і на підставі яких відомостей НОІВ у процесі розгляду заявки може встановити недобросовісність заявника.

Водночас, наведені зауваження не приміняють загального науково-методологічного рівня дисертаційної роботи і переважно стосуються дискусійних питань або ж торкаються окремих аспектів, які були не в повній

мірі обґрунтованими чи аргументованими. І хоча вони слугують приводом для дискусії в ході публічного захисту дисертаційного дослідження, проте не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за змістом, кількістю, обсягом публікацій і повнотою опублікованих дисертанткою матеріалів дисертаційна робота Ярошевської Тамари Василівни на тему «Охорона прав промислової власності: приватно-правовий аспект» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

На підставі викладеного, вважаю, що представлена до захисту дисертація є завершеною науковою працею докторського рівня, науково-обґрунтовані результати якої у сукупності розв'язують важливу для доктрини цивільного права наукову проблему, а її авторка Ярошевська Тамара Василівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

2 вересня 2021 р.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Якубівський І. Є.

Підпис Якубівського І. Є.

Підтверджую

Вчений секретар

Львівського національного університету

імені Івана Франка

Грабовецька О. С.

